

Ve stopách malíře Josefa Jambora

Akademie věd
České republiky

ÚGN

věda

kolem
nás

prostory
společné
paměti

134

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i. (ÚGN) v Ostravě je jediným z ústavů Akademie věd České republiky se sídlem v Moravskoslezském kraji. Minulost ústavu je spojena s těžbou uhlí v tomto regionu, a to zejména s potřebou hledání nových technologických řešení posunu těžby do větších hloubek. Proto byl v roce 1958 zřízen Hornický ústav Československé akademie věd (HoÚ ČSAV) se sídlem v Praze, který se v roce 1979 změnil na Ústav geologie a geotechniky ČSAV a do jehož organizační struktury byl včleněn Geologický ústav ČSAV. Z detašovaného pracoviště v Ostravě (navázaného na Vysokou školu báňskou tamtéž), původně koncipovaného pro řešení báňských problémů při hlubinném dobývání ložisek, vznikl 1. 7. 1982 samostatný HoÚ ČSAV Ostrava. Měl za úkol vytvářet teoretické základy pro výzkum geomechanických podmínek těžby v hloubkách přes 1 000 m, dobývání ve slojích ohrožených horskými třesy, řešil otázku větrání hlubokých dolů a ergonomií. V roce 1990 byla vytvořena nová koncepce ústavu, která spočívala v přirozeném rozšíření zaměření výzkumné činnosti o další disciplíny zkoumající využití zemské kůry – tedy oblasti podzemního stavitelství, podzemního ukládání odpadních materiálů, nových geotechnologií souvisejících s ukládáním energie a podobně. K tomu byl postupně přiřazen i výzkum geoenvironmentálních dopadů lidské činnosti na životní prostředí a široce odborně zaměřená environmentální geografie (pracoviště v Brně). Transformace vědeckého záměru instituce byla 1. 4. 1993 zdůrazněna novým názvem Ústav geoniky AV ČR, jehož právní forma se 1. 1. 2007 změnila ze státní příspěvkové organizace na veřejnou výzkumnou instituci – Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.

Hlavní výzkumná činnost pracoviště byla a je motivována mnohostranným využitím zemské kůry. Je orientována na široké spektrum interdisciplinárních oblastí výzkumu, od geomateriálů až po procesy probíhající v zemské kůře indukované především lidskou činností a jejich účinky na životní prostředí. V rámci výzkumu jsou rozvíjeny podpůrné disciplíny, zejména aplikovaná matematika a fyzika, chemie, environmentální a sociální geografie. Ústav se člení do pěti výzkumných oddělení. Oblasti výzkumu jsou provázány v grantových projektech, prezentovány v odborných publikacích a popularizovány pro širokou veřejnost.

Oddělení geomateriálů provádí komplexní materiálový výzkum hornin a minerálů, energetických surovin, modifikovaných geomateriálů a vybraných stavebních hmot. Spolupracuje s institucemi a firmami z průmyslové i akademické sféry, jejichž aktivity souvisejí s využíváním horninového masivu jako zdroje nerostných surovin a energií (hornictví, těžba ropy a plynů, geotermální energie) nebo jako prostředí pro budování podzemních konstrukcí (tunely, zásobníky paliv a energií, úložiště průmyslových a radioaktivních odpadů atd.). Spolupráci nabízí také partnerům z oborů geotechniky, inženýrské geologie, metalurgie a materiálového inženýrství, producentům stavebního kamene a kameniva, firmám zabývajícím se zpracováním geomateriálů či vývojem a aplikací stavebních hmot a institucím památkové péče.

Oddělení kapalinových paprsků se zabývá především studiem procesů porušování materiálů a geomateriálů různými typy vysokorychlostních vodních paprsků,

Vydali jste se do CHKO Žďárské vrchy za poznáváním přírody a krajiny? Jste ochotni nechat se zlákat nabídkou sledovat naučnou trasu ve stopách malíře Josefa Jambora? Pokud ano, tak právě držíte v rukou tu správnou příručku k vašemu zážitku. Na následujících stránkách je vybráno šest zastavení na místech, kam malíř chodíval ze své chalupy na Blatinách malovat obrazy.

Jestliže zatoužíte po zhlédnutí obrazů krajiny, pravděpodobně sáhnete po nějaké knize. Stále častěji dnes můžete nahlédnout do digitalizovaných sbírek galerií, ať už domácích, či zahraničních. Pro autentický zážitek z výtvarného díla navštívíte výstavu v kamenné galerii. Milovníkům krajinomalby se však nabízí i nevšední alternativa. Mohou se vydat ve stopách malíře přímo do terénu, kde byl obraz namalován. Takových příležitostí není mnoho doma ani v zahraničí. Místa výtvarného působení různých umělců jsou náplní vycházek pořádaných např. muzei, galeriemi a správami národních parků. Tak např. pracovníci Národního parku South Downs v jižní Anglii se nechali podnítit k vycházkám za náměty abstraktních krajinomaleb Ivona Hitchense inspirovaných přírodou okolo Lavington Common a Duncton Mill. Podobně i Médard Museum v jihofrancouzském Lunelu organizuje vycházky s průvodci přírodou ve stopách malíře-básníka Chemina Jeana Huga. Pro samotatnou turistiku jsou stopami některých malířů vedeny naučné stezky s jednotlivými zastaveními. Z malířů nejproslulejších je to např. Vincent van Gogh se sérií lokalizovaných obrazů v Saint-Rémy-de-Provence. Známější jsou také zpracovaná zastavení ve stopách malířů Moneta, Renoira, Degase, Caillebotteho, Morisotové, Pissarra a van Gogha ve francouzském Barbizonu, v Paříži, na řadě míst okolo řeky Seiny i jinde v Normandii. Hledání námětů malířů v krajině není vlastní jen Evropě, okolo severoamerické řeky Hudson ve státě New York vznikla v 19. století stejnojmenná malířská škola a nyní umělecká stezka po místech, kde její členové výtvarně působili. V našem domácím prostředí se téma hledání inspirace krajinomalířů v terénu také rozvíjí. Pro individuální turistiku vznikla naučná ministezka *Zarostlá místa Kavánových obrazů* v Podkrkonoší. Se širším záberem jsou realizovány např. projekty Artopos, který je otevřený veřejnosti, nebo webové stránky *mojepaleta.cz* pro umělce a galeristy. Konečně od roku 2022 je možné navštívit stránky <https://vchazenidoobrazu.cz/>, na nichž je dostatek inspirace ke „vcházení“ jak do realistických obrazů, tak i do krajinářských fotografií. Ukázkou „vcházení“ je na stránkách této brožury šest zastavení (mapa na s. 12–13) ve stopách Josefa Jambora mezi Krátkou, Samotínem a Blatinami ve Žďárských vrších. Čtenáři se nenabízí jen tradiční pohled na obrazy krajiny očima teoretika umění. Má možnost nahlédnout na krajinu očima přírodovědnýma, pátrajícímá po všemožném neživém i živém, ale především po flóře a vegetaci. Ty totiž v proměnlivosti druhů a typů zanechávají svědectví o životě a činnosti člověka v krajině minulosti i současnosti.

Akademický malíř Josef Jambor

Josef Jambor (1887 Pohledec u Nového Města na Moravě – 1964 Tišnov) pocházel z českobratrské rodiny kolářského mistra. Na reálné škole byl paradoxně z kreslení

až do závěru studia hodnocen dobře nebo dostatečně. Po maturitě (1908) splnil otci přání a v Brně vystudoval zeměměřičství a kulturní inženýrství na C. k. české vysoké škole technické (1908–1911). Až poté v letech 1914–1919 absolvoval Akademii výtvarných umění v Praze, kde žil 15 let. Jeho ranou tvorbu poznamenaly vlivy impresionismu a sociálního umění. Během 20. let 20. století podnikl několik cest do zahraničí (Holandsko, Německo, Dalmácie, Itálie), které se odrazily i v jeho tvorbě. Více ho ale lákala rodná krajina, a tak se na přelomu 20. a 30. let vrací z Prahy na Moravu, nejprve nakrátko do Nového Města na Moravě a v roce 1931 se usadil v Tišnově, kde si vybudoval ateliér na Brněnské ulici (dnes Galerie Josefa Jambora). Na Vysočině zakoupil v roce 1941 chalupu na Blatinách, zde žil a tvořil od jara do zimy. Dokázal komponovat široké krajinné záběry, ale stejně působivé jsou i jeho drobné obrázky se zajímavým přírodním detailem. Zachycoval pak převážně krajinu Novoměstska a Tišnovska, jeho tvorba obsahuje i městská zákoutí Prahy a Brna, panoramatické výhledy na Vysoké Tatry (1936–1937) a Beskydy (z tvůrčích pobytů členů Sdružení výtvarných umělců moravských – SVUM), lesní interiéry a zátiší. Maloval poctivě za každého počasí v plenéru a vnímal především skutečnou krajinu před svými očima, kterou subjektivně romantizujícím pohledem harmonizoval. Postupně se propracoval k bravurní realistické malbě, jíž dokázal vystihnout atmosféru roční doby, místa nebo charakterizovat rozmanité přírodní struktury. Malby Josefa Jambora najdeme ve sbírkách Moravské galerie v Brně, Horácké galerie v Novém Městě na Moravě, Galerie Josefa Jambora v Tišnově a také v dalších veřejných i soukromých sbírkách.

Obraz Jeřáby s Bohdalcem

Abychom nahlédli do záběru prvního obrazu Josefa Jambora na trase z Krátké do Blatin, musíme opustit Krátkou a vydat se po silniče vedoucí k Samotínu až k místu označenému v mapě (s. 12–13).

Záběr s jeřáby, který Josef Jambor maloval vícekrát, např. *Jeřáby u studnické silnice*, *Jeřáby (u silnice ke Krátké)*, bývá nesprávně označován též jako *Jeřáby u Bohdalce*. Ve skutečnosti se jedná o pohled z návrší mezi Krátkou a Samotínem přes údolí říčky Fryšávky směrem na jihovýchod. Kopec Bohdalec (791 m n. m.) uzavírá horizont vzdálený 4,5 km od místa malování. Přesné lokalizaci malířovy polohy pomáhá naznačená silnička z Krátké do Samotína a Jelínkův les na stejnojmenném kopci (709 m n. m.) v levé části obrazu. Na první pohled zaujmou jeřáby, jejichž větve vyrůstají už ze spodní části kmene. Takový tvar jim jistě dalo odlamování větví a jejich okus spjatý s dřívější pastvou. Díky pastvě byly i hromady kamení vybírané z okolních polí udržovány buď zcela obnažené, nebo jen s chudou travobylinnou vegetací. Podél oblouku silničky v záběru obrazu jeřáby téměř zmizely, zanikly i některé kamenice. Ze záběru obrazu se uchovala jen ta nejvíce vzdálená. Jeřáb na ní však dožívá a porosty chudých trávníků pohltily houštiny vrbovky úzkolisté a maliníku. Už jen výjimečně najdeme mezi kameny jinak dosud běžný zvonek okrouhlostý jako pozůstatek původní nenáročné flóry kamenic. Charakteristicky nesouměrný vrch Bohdalec zachytil Josef Jambor také na obraze *Podzim u Kadova* i o dva roky dříve (1956) z nedalekého návrší (49.6348881°N, 16.0885628°E) mezi Kadovem a Krátkou.

Josef Jambor: *Jeřáby s Bohdalcem*, 1958, olej, plátno, 60 × 70 cm, Horácká galerie v Novém Městě na Moravě

Srovnávací záběr k obrazu *Jeřáby s Bohdalcem* (místo a směr: 49.6429278°N, 16.0887600°E, 120°). Silničku z Krátké do Samotína Josef Jambor jen naznačil. Zcela vlevo záběr obrazu vymezuje část Jelínkova lesa na stejnojmenném vrchu (709 m n. m.) (8. 9. 2021)

Kamenice z obrazu dnes nejsou patrné. Ty, které nebyly rozebrány, zarostly vysokými bylinami, maliním a růžově kvetoucí vrbovkou úzkolistou

Častěji než plody jeřábů zbarvují okolí Krátké plody bezu červeného

Obraz *Předjaří u Krátké*

Ještě před rozpuštěm jara, ohlašovaného na podmáčených loukách kvetoucími blatouchy (např. na obrazu *K jara u Krátké*), zachytil Josef Jambor v mělké sníženině pramenné oblasti Blatinského potoka poslední zbytky ledu. Směrem na jihovýchod je z míst, odkud maloval, krásný výhled na vrcholový hřbet od Metodky (788 m n. m.) nad Koníkovem až po Paseckou skálu (819 m n. m.). Dnes jsou louky v záběru zmeliorovány a odvodněny, nikoliv však dokonale. Navzdory odvodňovacím opatřením se k životu probudily pramenné výrony, umožňující rozvoj mokřadní vegetace – oproti minulosti však druhově velmi ochuzené. Jsou v ní nápadné roztroušené menší porosty vlhkomilné sítiny, tu a tam vykvete i řeřišnice luční. Mohutná kamenice v popředí obrazu se později stala okrajem smrkového lesíku, který byl vysázen v nejvlhčích místech pramenného úseku Blatinského potoka. Nejvlhčí místa jeho mělkého údolí byla dlouhodobě využívána jako louky, jak naznačuje i název trati V Loukách. Vyvýšená místa jeho okrajů byla zorněna. Zatímco dnes se mírné návrší vystupující před silničkou z Krátké do Samotína ztrácí v jednotící zeleni trvalých travních porostů, dřívější mozaika poliček a kamenic reliéf zvýrazňovala. Z báze zorněného mírného návrší maloval Josef Jambor téhož roku obraz *Deštivá nálada* se záběrem k Jelínkovu kopci (709 m n. m.).

Na vrchu Teplá (782 m n. m.) lze překvapivě najít i horský keř zimolez černý

Buk lesní, který je u Krátké doma, roste ojediněle v ostrůvkách hromadnic

Josef Jambor: *Předjaří u Krátké*, 1942, olej, plátno, 51,5 × 69,5 cm, Galerie Josefa Jambora – Městské kulturní středisko Tišnov

Srovnávací záběr k obrazu *Předjaří u Krátké* (místo a směr: 49.6462894°N, 16.0870706°E, 150°). Kamenice z popředí obrazu je téměř skryta pod větvemi smrků při okraji lesa káceného kvůli náletům kůrovce (28. 4. 2020)

Dříve hojné blatouchy se v krajině obrazu zachovaly jen ojediněle pod korunami keřových vrb při vývěrech pramenů Blatinského potoka

Porosty se sítinami u Krátké, které se původním vlhkým loukám nepodobají ani zdaleka

Josef Jambor: *K jaru u Krátké*, 1947, olej, plátno, 53,5 × 74 cm, Galerie Josefa Jambora – Městské kulturní středisko Tišnov. Přibližná lokalizace vzniku obrazu: 49.6462894°N, 16.0870706°E, 150°

Obraz Na Samotíně

Kromě rozsáhlých skalních útvarů, jako jsou například Čtyři palice (732 m n. m.), Drátenická skála (776 m n. m.) či Devět skal (836 m n. m.), najdeme ve vrcholové části Žďárských vrchů řadu malých izolovaných skalek. Patří k nim i Samotínská skalka mezi kopcem Teplá (782 m n. m.) a Samotínem. Josef Jambor ji zachytil jako součást chudých kamenitých pastvin, zcela bez dřevinné vegetace, nedlouho poté, co si „zahrála“ v dodnes populární filmové pohádce *Obušku, z pytle ven!*. Po ukončení pastvy koncem 50. let 20. století začalo okolí skalky rychle zarůstat náletem dřevin. Dnes o tomto skalním útvaru málokdo ví, neboť je zcela schován mezi vzrostlými břízami, jeřáby, javory kleny, jívami a smrky. Nálety stromů téměř pohltily borůvčí a chudé trávničky s mateřídouškou a hvozdíky. A co především, zřejmě už zcela zmizela kdysi bohatá populace netřesku výběžkatého. Ten patří ve Žďárských vrších mezi silně ohrožené druhy a roste zde již jen na několika lokalitách.

Josef Jambor: *Na Samotíně*, 1958, olej, plátno, 66 × 92 cm, Horácká galerie v Novém Městě na Moravě

Srovnávací fotografie k obrazu *Na Samotíně* (místo a směr: 49.6474775°N, 16.0793911°E, 270°) (23. 4. 2020)

Fotografie ze 70. let 20. století zachytila okolí Samotínských skalk s prvními nálety dřevin, které ji později zcela ukryly pohledům z dálky. Zdroj: SOA Žďár nad Sázavou, Oddělení regionálního rozvoje, svazek 239

Netřesk výběžkatý byl dříve běžnou součástí nezastíněných skalnatých a kamenitých stanovišť. Na Samotínské skalce v posledních letech zřejmě vymizel (12. 8. 2013)

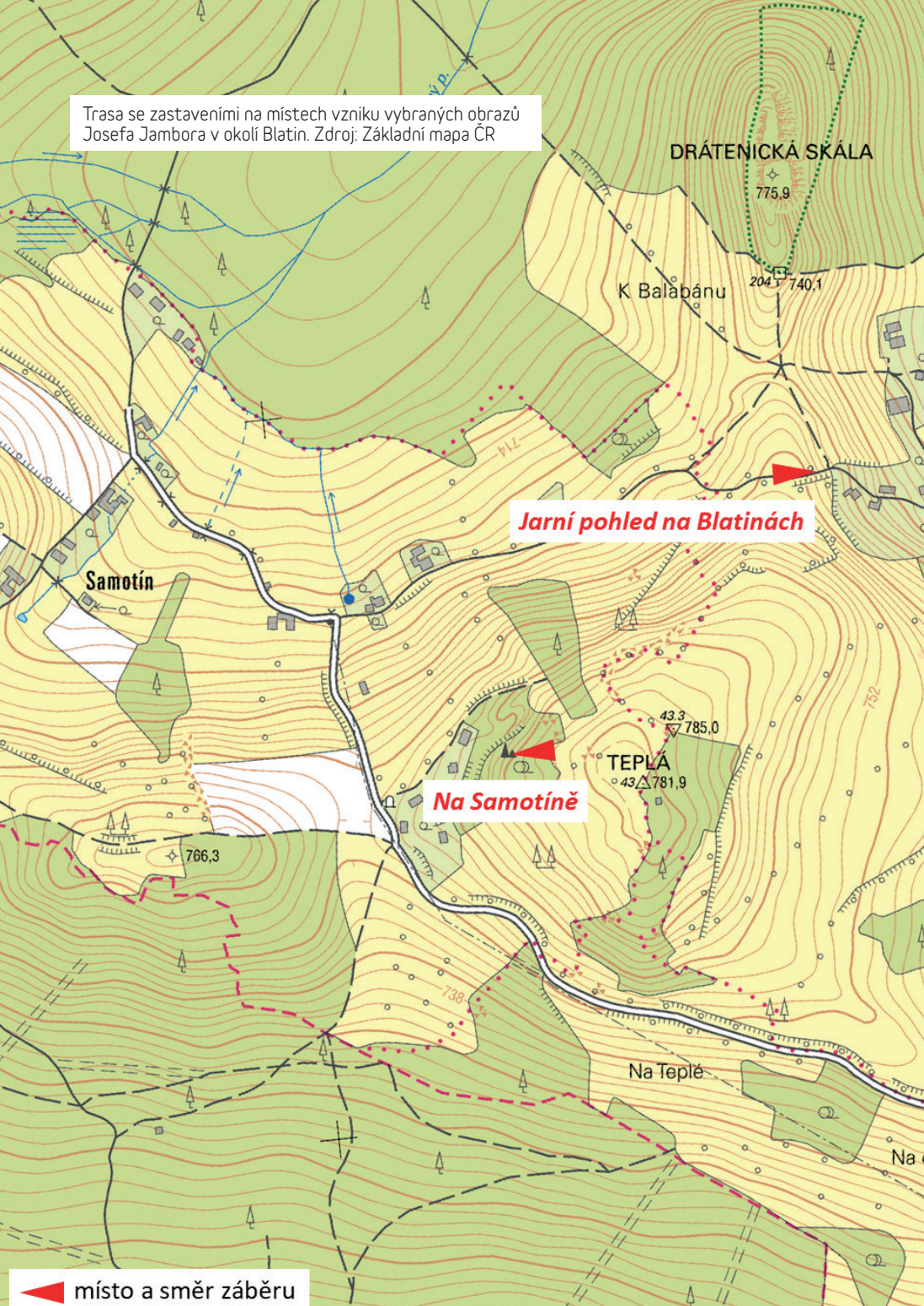
Kamenice v okolí Samotínské skalky porůstá nápadný horský lišejník mapovník zeměpisný

Hromady kamenů u chalup pod Samotínskou skalkou. Rezávé zbarvení je způsobeno vysokým obsahem limonitu, díky němuž byly horniny využívány jako ruda železa

Trasa se zastaveními na místech vzniku vybraných obrazů
Josefa Jambora v okolí Blatin. Zdroj: Základní mapa ČR

DRÁTENICKÁ SKÁLA

775,9

204,1 740,1

K Balabánu

Jarní pohled na Blatinách

Samotín

Na Samotíně

TEPLÁ

43,3 785,0

43,3 781,9

Na Teplé

 místo a směr záběru

bývalá Jamborova
chalupa č. p. 21

Poslední sníh na Blatinách

U Háje

zeměd.

Předjaří u našich

Blatiny

Peňázovský

Blatinský p.

K stehlíku

208
712,6

Smrčiny

Předjaří u Krátké

V loukách

Za dědinou

Jeřáby s Bohdalcem

ohradě

U Jivín

Krátká

Dům přírody

0 125 250 500

Obraz *Jarní pohled na Blatinách*

Jedním z nejpřitažlivějších obrazů Josefa Jambora je *Jarní pohled na Blatinách*. Pozorovatele totiž vtahuje cestou lemovanou zbarveným borůvkým mezi rozptýlené blatinské chalupy usazené pod dominantou Buchtova kopce (813 m n. m.). Nad nejníže položenými chalupami Dolních Blatin se v záběru zvedá výběžek lesa Plance, nad ním pak stromy lemovaná stará silnice ze Sněžného do Milov. Pod vrcholkem Buchtova kopce je zachycena vysoko položená osada Zálesí. Borůvkým zarostlé mezi v popředí obrazu dodnes poslední starousedlíci říkají Štegnerova, podle vlastníka přilehlých pozemků. Stavení u Štegnerů (č. p. 3) se dvěma štíty je vidět nejbližší vlevo. Cesta vede ze Samotína přes sedlo mezi vrchy Teplá (782 m n. m.) a Drátník (776 m n. m.). Lemují ji kamenice s chudou vegetací smilkových trávníků a s borůvkým, které blatinské ženy dříve pravidelně vyžínavy. Stále v nich lze nacházet průvodce chudé krajiny Vysočiny – hvozdík kropenatý, mateřídoušku vejčitou, rozchodník křovištní nebo smilku tuhou. Dnes ale obtížně přežívají v konkurenci ovsíku a ruderálních rostlin a zarůstají nálety dřevin. Ani porosty borůvčí už nejsou tak

Josef Jambor: *Jarní pohled na Blatinách*, 1957, olej, plátno, 81 × 100 cm, Galerie Josefa Jambora – Městské kulturní středisko Tišnov

Srovnávací záběr z téhož místa, kde Josef Jambor obraz *Jarní pohled na Blatinách* maloval (místo a směr: 49.6509656°N, 16.0842736°E, 75°). Jistotu přesné lokalizace získáme, když vystoupíme na nejvyšší místo kamenice vyskládané podél cesty ze Samotína. Teprve z něj vykuknou štíty stavení u Stegnerů tak, jak je malíř zachytil. Abychom mohli pohlédnout dále do krajiny obrazu, je třeba vstoupit na louku (24. 4. 2020)

Zastíněné borůvky už nenese takovou úrodu plodů jako v dobách Josefa Jambora. Místo borůvek obsadil nálet javoru mléče s borůvkovým „maskováním“ houby svraštelky javorové

Oceanický druh náprstník červený zasahuje na naše území od západu

bohaté, jako bývaly dříve, kdy do nich mohly blatinské děti chodívat na borůvky s konvičkami. Chalupy, tehdy rozptýlené mezi pruhy políček a luk, jsou nyní ukryté mezi porosty náletových dřevin. Většina polí byla zatravněna. Orné půdy neubylo jen na Blatinách, ale také na svazích Buchtova kopce. Tam byla pole osázena lesem, a zmizely tak krásné výhledy, které v 50. letech 20. století učarovaly i filmařům pohádky *Obušku, z pytle ven!*.

Obraz *Předjaří u našich*

Již název obrazu svědčí o tom, že se Josef Jambor cítil na Blatinách opravdu doma. Pohled ze spodní části vsi na osamělý statek u Musilů (č. p. 17) v části horní má radostnější atmosféru než záběry zimní. Teplý okr rozlehlých luk a pastvin se zbytky sněhu dává tušit, že se mokřiny už brzy začnou zelenat a bude možno začít pracovat na polích.

Rozlehlé louky se zachovaly dodnes, zatravněna byla dokonce i všechna v horní části obrazu namalovaná pole. Nejvlhčí části luk zůstaly dlouhodobě nekoseny a zarostly křovitými vrbami. Okolo 300 let stará lípa u osamělého statku pamatovala ještě první osadníky Blatin a byla s nimi nerozlučně spjata. Snad právě proto se lípa dostala do znaku obce. Okolo roku 2018 však vzala za své spolu se statkem, který byl nahrazen moderní novostavbou (č. p. 79).

Josef Jambor: *Předjaří u našich*, 1961, olej, plátno, 25 × 35 cm, Horácká galerie v Novém Městě na Moravě

Srovnávací záběr přibližně z místa pořízení obrazu (místo a směr: 49.6529697°N, 16.0962967°E, 183°) (2. 4. 2020)

Detail statku u Musilů č. p. 17 v roce 2014

Přibližně 300 let stará lípa velkolistá od statku u Musilů měla obvod kmene ve výčetní výšce (130 cm) 655 cm

Otisk razítka obce Blatiny z roku 1930 s lípou, již byla předlohou zřejmě lípa od statku u Musilů (č. p. 17). Zdroj: Státní okresní archiv, fond Archiv obce Blatiny, inv. č. 3

Listová růžice pcháče bahenního nedává v zimě ještě tušit, že svými vysokými lodyhami později převýší všechny ostatní byliny vlhkých luk

Obraz *Poslední sníh na Blatinách*

Jeden z nejhezčích obrazů Blatin vytvořil Josef Jambor roku 1961 jen pár kroků od své chalupy (č. p. 21), kterou si z lásky k rodnému kraji na Blatinách pořídil. „V Chaloupkách“, jak se také dolním Blatinám mezi starousedlíky říkávalo, zachytil malíř tehdejší chalupu u Lejsků (č. p. 23) se stodolou a mohutným javorem mléčem. Zprava do záběru zasahuje tehdejší chalupa u Bukáčků (č. p. 24). Na horizontu vpravo vystupují nejnižše položená stavení horních Blatin. Jak je četnými obrazy Josefa Jambora dokumentováno i z jiných částí, byla tehdy vesnice přehledná s dalekými průhledy necloněnými náletem dřevin, jak je tomu dnes. Všudypřítomné vlhké louky, jež dobře vystihují český název Blatin, třebaže ten patřil původnímu panskému lesu, byly mezi chalupami odvodňovány četnými stružkami a pravidelně sečený. Dodnes jsou tímto způsobem okolo chalup opečovávány, a proto je okolo stružek i nadále už brzy zjara zbarvují žlutavé porosty mokřýše střídavolistého,

Josef Jambor: *Poslední sníh na Blatinách*, 1961, olej, plátno, 81 × 90 cm, Horácká galerie v Novém Městě na Moravě

později je rozzáří rdesna hadí kořeny, kohoutky luční a pozornému oku neuniknou ani ukloněná květenství kuklíků potočních. Mnohé jejich části byly zalesněny a ty nejvlhčí s odklonem od tradičního venkovského života a s příklonem k rekreačnímu využití zarostly náletem bříz, osik a vrb. A mění se i charakter zástavby. Ještě roku 2018 stála v původní podobě i s dožívající starou lípou Musilova chalupa č. p. 17 (na horizontu vlevo), již nahradila moderní novostavba (č. p. 79). Tvář Blatin se však nepřestává proměňovat i nadále. S moderní přístavbou rekreačního objektu č. p. 25 vzalo po 62 letech od namalování obrazu za své další z půvabných blatinských zákoutí...

Srovnávací fotografie pořízená poblíž místa ztvárnění obrazu (místo a směr: 49.6553489°N, 16.0947322°E, 175°). Bývalou Lejskovu chalupu, udržovanou v původním stavu, bylo do roku 2023 možné spatřit jako na Jamborově obrazu až po opadu listí živého plotu. Za pozornost stojí také starý javor mlč, který se vypíná za štítem bývalého hospodářského stavení. Je to jeden z řady působivých mohutných stromů, které Josef Jambor ve svých blatinských námětech zachytil a jeden z mála, jenž se do nynější doby dochoval (20. 2. 2020)

V okolí chalupy jsou dodnes udržované četné odvodňovací stružky

Jen co na Blatinách sleze poslední sníh, vykouknou první lístky rdesna hadího kořene

Rdesno hadí kořen – všudy byl minulých dob – prozrazuje na Blatinách mnohá místa dřívějších luk

Závěr

Slova závěrem se nehledají snadno, aby nevyzněla pro hodnocení změn krajiny za šest až osm desetiletí příliš pesimisticky. Vzpomeneme-li slova Josefa Jambora: „Přál bych si, a také se snažím, abych zachytil mnohé, co mizí, co ztrácí svůj půvab a krásu novými vymoženostmi hospodářskými...“, je zřejmé, že by byl její dnešní podobou zraněn. Od jeho časů výrazně ubylo mateřských znamének Vysočiny v podobě stromořadí jeřábů, která zvláště ve vrcholícím létě zbarvovala červení svých plodů okolí silnic. Nezmizela jen velká část luk v nivách opuštěním a zarůstáním, ale také celé jejich rozlohy byly na svazích odvodněny. Malířskou přitažlivost ztratily i různobarevné mozaiky orné půdy členěné v minulosti rozličnými kulturami, např. ovsa, ječmene, brambor, lnu a máku. Ani v brázdách hnědavé ornice se již nedrží poslední zbytky sněhu, protože většina orné půdy byla zatravněna. Krajina přestala být obydlená, osídlili ji rekreanti. A co by teprve řekl Josef Jambor dnešním dalekým výhledům? Ve volné krajině se jich zachovalo sice mnoho, ale celé spousty těch malířsky vděčných jich také vymizely. Četné parcely, které opustili jejich pasáči, kosáči, ženci a oráči pohltily svým větrovým nálety dřevin. Nesmilovaly se ani nad skalkami, kamenicemi, potůčky, říčními břehy, pěšinami, ani nad úvozovými cestami, které také zarostly. Zaclonily také průhledy vesnicemi a ve svém stínu udusily pestrou paletu lučního kvítí. A třebaže ne tolik jako jinde, chodí pokrok i po chalupách na Vysočině. Jen v posledních několika letech zasáhl prvky necitlivé modernizace a přestaveb do půvabu záběrů hned několika Jamborových obrazů s blatinskými chalupami.

zkoumá možnosti zvýšení jejich účinnosti. Hlavní směry výzkumu zahrnují především následujících pět oblastí: (I) zvýšení účinků vysokorychlostního vodního paprsku, (II) studium abrazivních materiálů a koncentrátů používaných v abrazivních vodních paprscích, (III) numerické modelování vodních proudů, (IV) analýza struktury, topografie a kvality řezných ploch a (V) hledání nových možností využití vodních paprsků. Zkoumané oblasti přispívají k prohloubení znalostí o základních fyzikálních procesech probíhajících při tvorbě vysokorychlostních kapalinových proudů, jejich chování, interakcemi s pevnými materiály a praktickými aplikacemi. Oddělení využívá pokročilých experimentálních, měřicích, analytických a výpočetních metod. Výsledky dosažené v posledních letech podnítily zvýšený zájem zahraničních partnerů o spolupráci při řešení náročných úkolů v akademické i v průmyslové sféře.

Oddělení geomechaniky a báňského výzkumu zkoumá procesy v horninovém masivu, zejména vzájemné působení přírodních procesů a antropogenních aktivit v něm (důsledek těžby, cílených geotechnických zásahů aj.). Zaměřuje se na výzkumy v terénu, detekci a analýzu primárního a indukovaného napětového pole a následné deformační projevy, na hodnocení bezpečnosti a účinnosti použitých preventivních opatření při výstavbě podzemních staveb z hlediska dlouhodobé funkčnosti a bezpečného provozování během předpokládané životnosti. Pomocí rentgenových zobrazovacích technik probíhá výzkum charakteru pórovitého prostoru, zejména s ohledem jeho vlivu na fyzikální vlastnosti sledovaného materiálu. Rovněž jsou (pomocí výpočetní mikro-tomografie v kombinaci s petrografickými metodami) zkoumány strukturní změny v procesu zatěžování horninových vzorků. Výzkum v oblasti geofyziky cílí na studium seismické aktivity zejména ve slezsko-polském příhraničním regionu, na odhalování zdrojů a zákonitostí projevů technické seismicity a seismického šumu a definici potenciální seismické zátěže v zájmových lokalitách.

Oddělení aplikované matematiky a výpočetních věd se zabývá výzkumem v oblasti vývoje, analýzy, implementace a aplikace modelů a numerických metod motivovaných aplikacemi, a to především v geotechnice. Důraz je kladen na elastické a elastoplastické modely, proudění v porézním prostředí a přenos tepla, včetně pokročilých témat, jako je vzájemné propojení těchto modelů (multifyzika), inverzní analýza, analýza limitního zatížení a řešení nejistoty včetně bayesovské inverze. Zvláštní zájem je o iterační řešiče a vysoce výkonné výpočetní metody pro náročné aplikace řešené i s využitím superpočítačů.

Oddělení environmentální geografie se zabývá výzkumem časoprostorové dynamiky životního prostředí, především důsledky antropogenního vlivu na krajinu a společnost, cílí na roli ochrany životního prostředí ve vztahu ke krajinnému a územnímu plánování, regionálnímu rozvoji a kvalitě lidského života. Aktuálně se soustřeďuje na čtyři širší oblasti výzkumu, kterými jsou (I) transformace a recyklace urbánního prostoru, (II) rozvoj obnovitelných zdrojů energie a konflikty v krajině, (III) restrukturalizace zemědělství a produkce jídla, (IV) diverzita přírodní a kulturní krajiny: vývoj, rizika, souvislosti. Oddělení rediguje mezinárodní vědecký časopis *Moravian Geographical Reports*.

Výtvarné umění podnítilo vznik vlastních výzkumných oborů, ale jeho studium má rovněž interdisciplinární přesah do přírodních a společenských věd a také do aplikační roviny. Vhodným příkladem je využití realistické krajinomalby a grafiky (vytvořené do cca 60. let 20. století) ve výzkumu změn krajiny. S pomocí obrazů lze zkoumat jak širší krajinné celky (např. změnu struktury krajiny), tak i detaily (např. zarůstání skalních výchozů, mizení drobných krajinných prvků); podle preciznosti malíře lze někdy identifikovat dokonce jednotlivé rostlinné druhy (v obrazech Josefa Jambora např. řeřišnici hořkou, kuklík potoční, vřes obecný).

Blatiny, které se nacházejí v malířsky frekventované oblasti Žďárských vrchů, se od roku 1941 staly druhým domovem akademického malíře Josefa Jambora. Prostřednictvím jeho díla lze na šesti zastaveních (místech vzniku obrazů) mezi Krátkou a Blatinami posoudit změny, které se v krajině odehrály. Připravená trasa nabízí nevšední turistický zážitek kontaktu přírody s výtvarným uměním.

V EDICI VĚDA KOLEM NÁS PŘIPRAVUJEME:

Jiří Vomlel: **Bayesovské sítě**

Kateřina Chládková: **Multilingvismus a bilingvní výchova**

V EDICI DOSUD VYŠLO:

Ondřej Santolík: **Magion, jeho předchůdci a následovníci**

Filip Smolík: **Jak se děti učí mluvit**

Jan Hasil a kol: **Pod podpatkem generalissima**

Marta Šimečková: **Archiv zvukových záznamů nářečních promluv**

Edice Věda kolem nás | Prostory společné paměti

Ve stopách malíře Josefa Jambora | Petr Halas, Eva Kallabová, Jan Lacina

Vydalo Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., Nakladatelství Academia. Grafická úprava dle osnovy Jakuba Krče a sazba Serifa. Odpovědný redaktor Vojtěch Němec. Vydání 1., 2024. Ediční číslo 13097. Tisk **SERIFA**[®], s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5.

ISSN 2464-6245

Evidováno MK ČR pod e. č. E 22344

Další svazky získáte na:

www.vedakolemnas.cz | www.academia.cz